

BIJLAGE 1.

1. Politie-onderzoek van ritueel misbruik.

Inleiding

De invalshoek van de politie bij beschuldigingen van ritueel misbruik is een andere dan die van de hulpverlening. Voor de hulpverlening staat het belang en de subjectieve beleving van de cliënt voorop; de politie moet daarentegen zo veel mogelijk verklaringen en feiten verzamelen op basis waarvan door het openbaar ministerie een succesvolle vervolging kan worden ingesteld.

Opsporingsonderzoek in ritueel misbruik-zaken

Zoals hiervoor in het rapport aan de orde is geweest valt niet uit te sluiten dat de verklaringen van slachtoffers van ritueel misbruik een mengeling van feit en fictie bevatten. Dit maakt het opsporingsonderzoek er niet eenvoudiger op. De vertegenwoordigers van de CRI wezen er tegenover de Werkgroep op dat in onderzoeken naar beschuldigingen van ritueel misbruik ook fouten zijn gemaakt. Dat komt doordat het vaak zeer gecompliceerde onderzoeken zijn voor de politie; doordat de getuige veelvuldig aan een psychische stoornis lijdt die gediagnostiseerd is als Multipole Persoonlijkheidsstoornis; en doordat de verklaringen vaak gaan over gebeurtenissen die lang geleden zouden hebben plaatsgevonden.

Die problemen zijn geen reden om de aangifte van ritueel misbruik ongezien terzijde te schuiven. Tegelijkertijd moet er immers serieus rekening mee worden gehouden dat, ook al zouden de verhalen van de slachtoffers niet geheel op waarheid berusten, in die verhalen wel degelijk een kern van waarheid kan zitten en dat ook die kern kan duiden op ernstige strafbare feiten. De praktijk laat zien dat de bizarre verhalen die verteld worden soms aanleiding zijn voor opsporingsambtenaren om de vertelde verhalen vrij

kritiekloos als waar te aanvaarden ('Dit kan geen mens verzinnen!');¹ in andere gevallen zijn die bizarre delen van de verhalen juist de reden om in het geheel geen serieus onderzoek te doen ('Dit soort bizarre gebeurtenissen komt niet voor!').

Voor een opsporingsonderzoek kunnen de volgende aanbevelingen worden gedaan.

1. Het is niet verstandig om het ritueel zelf onderwerp van het onderzoek te maken. Het gaat immers in de eerste plaats om misdrijven die gepleegd zouden zijn en of die in de context van een ritueel plaats vonden is van secundair belang.

De getuigen en hun verklaringen in dit soort zaken vormen een probleem. Het is niet bij voorbaat duidelijk welk deel van hun verklaringen als valide aangenomen kan worden en welk deel niet. Het is daarom van essentieel belang de verklaringen zowel 'intern' als 'extern' te controleren.

2. In het belang van het onderzoek verdient het aanbeveling zo mogelijk alle verklaringen van zowel slachtoffers als verdachten integraal op band op te nemen.

De 'externe' controle van verklaringen is de belangrijkste.

3. Getracht dient daarom te worden altijd alle vertelde feiten zo veel mogelijk te controleren.

De interne controle van de verklaringen van slachtoffers is -bij afwezigheid van externe ondersteuning - gericht op een onderzoek naar de manier waarop het verhaal tot stand is gekomen.

4. De betrokken therapeut dient verzocht te worden uitvoerig te vertellen over de wijze waarop en het tempo waarin het slachtoffer het verhaal van het ritueel misbruik heeft verteld.

¹ Een goede beschrijving van een dergelijk geval is te vinden bij Wright (1993a en 1993b).

Daarbij dient men zich twee dingen te realiseren. Ten eerste is in de hulpverlening de subjectieve ervaringen van de cliënt aanzienlijk belangrijker zijn dan de vraag of die ervaringen op waarheid berusten. In het opsporingsonderzoek is dat juist andersom. Het is derhalve geen eenvoudige opgave om op basis van een verhaal dat verteld is in therapie een opsporingsonderzoek te doen.

Daarom is het essentieel dat achteraf zo goed mogelijk gereconstrueerd wordt op welk moment welke delen van het verhaal voor het eerst zijn verteld en in welke bewoordingen.

Ten tweede hebben hulpverleners een andere verantwoordelijkheid tegenover de slachtoffers dan de politie. Daarover wordt elders in dit verslag uitgebreid gesproken. Hier is belangrijk dat de rol van de hulpverlener zich kan verzetten tegen een uitgebreide en minitieuze getuigeverklaring.

Het is vrijwel onvermijdelijk dat slachtoffers onderling en slachtoffers en verdachten gedurende het opsporingsonderzoek contact hebben met elkaar. In die contacten kunnen de betrokkenen elkaar zodanig beïnvloeden, dat achteraf niet meer vastgesteld kan worden van wie een verklaring oorspronkelijk afkomstig is.

5. De contacten tussen slachtoffers en met de verdachten dienen daarom minitieus in kaart te worden gebracht.

Zoals hierboven betoogd zijn er voor het ontstaan van de verhalen van de slachtoffers andere verklaringen mogelijk dan dat zij die werkelijk hebben meegemaakt. Dat betekent dat in ritueel misbruik-zaken serieuze pogingen ondernomen moeten worden die verklaringen te falsifiëren, dat wil zeggen dat onderzocht moet worden in welke mate de verhalen op fictie kunnen berusten (Zie over verificatie en falsificatie uitgebreid Crombag, Van Koppen & Wagenaar, 1992, m.n. Hoofdstuk 6.).

6. Alternatieve verklaringen voor het ontstaan van de verhalen van slachtoffers dienen onderzocht te worden.

Tot slot: in ritueel misbruik-zaken komen nogal wat elementen naar voren die niet tot de dagelijkse politie-praktijk behoren, zoals de psychiatrie van slachtoffers, seksuele moorden en problemen van geheugen en herinnering.

7. Deskundige hulp van buiten kan wenselijk zijn. De Afdeling Wetenschappelijk Recherche-Advisering van de CRI kan daarbij behulpzaam zijn.

Vervolgen van ritueel misbruik-zaken

In het Nederlandse strafprocesrecht is de rechter - met inachtneming van enige beperkingen die in de wet zijn vastgelegd - vrij in de selectie en waardering van de aangevoerde bewijsmiddelen. De aangelegde beperkingen zijn onder meer dat het bewijs dat de verdachte het tenlastegelegde heeft begaan door de rechter niet uitsluitend kan worden aangenomen op opgave van de verdachte of op de verklaring van een enkele getuige.

De rechter behoeft echter in het algemeen niet te motiveren waarom hij verklaringen van getuigen en getuige-deskundigen al dan niet betrouwbaar of geloofwaardig acht en waarom hij bepaald bewijsmateriaal al dan niet gebruikt heeft voor de beslissing.

In het algemeen kan gesteld worden dat de bewijsvoering in zaken van seksuele kindermishandeling zelden eenvoudig is. Die delicten spelen zich doorgaans in een afgeschermd omgeving af en er zijn meestal weinig personen bij aanwezig. Als de slachtoffers jonge kinderen zijn, kunnen dezen moeite hebben verklaringen af te leggen over hetgeen hen is overkomen en kan het dus moeilijk zijn voor het bewijs bruikbare verklaringen te verkrijgen. Als de slachtoffers volwassen zijn, gaat het meestal om gebeurtenissen die lang geleden plaats vonden en kunnen daardoor bewijsproblemen ontstaan.

Een extra probleem dat zich bij ritueel misbruik voordoet is echter dat slachtoffers en getuigen grote blokkades kunnen hebben om te verklaren over hetgeen is gebeurd, naar aangenomen wordt doordat zij tot in het extreme zijn geïntimideerd. In ieder geval vertonen de getuigen/slachtoffers vaak ernstige psychische storingen die veroorzaakt zouden zijn door het ondergane rituele

misbruik. Van de psychische stoornis vormen amnesie en verschillende delen van de persoonlijkheid die elkaar tegenspreken een essentieel onderdeel (zie American Psychiatric Association, 1987). Naast de getuigeverklaring van het vermeende slachtoffers is derhalve vaak een verklaring van een getuige-deskundige nodig. Uit het zogenaamde Poppenspel-arrest (HR 28 februari 1989, NJ 1989, 748) kan worden afgeleid dat indien de verdediging gemotiveerd het verweer voert dat het door de deskundige verrichte onderzoek niet betrouwbaar is en de uitkomst van een dergelijk onderzoek derhalve niet voor het bewijs mag dienen, de rechter die over de feiten oordeelt niet stilzwijgend dit verweer mag passeren.

BIJLAGE 2.

INSTELLINGSBESCHIKKING

DE STAATSSECRETARIS VAN JUSTITIE,

Overwegende dat op grond van onder meer door de Inspectie voor de Jeugdhulpverlening gesignaleerde gevallen van ritueel misbruik de vraag is gerezen in hoeverre deze problematiek zich in Nederland voordoet, welke mogelijkheden de overheid in het algemeen ten dienste kunnen staan om hierop adequaat te reageren, daaronder begrepen die van de hulpverlening en het in dat kader ter kennis brengen van gevallen aan politie en openbaar ministerie;

Overwegende dat het derhalve wenselijk is dat het probleem wordt gedefinieerd en een overzicht wordt verkregen van de gevallen die bij de hulpverleningsinstellingen of anderszins bekend zijn, alsmede een overzicht van de problemen die zich kunnen voordoen bij het doen van aangifte bij politie en het openbaar ministerie, mede met het oog op een eventueel in te stellen nader onderzoek en een meldingsprocedure;

Besluit

I Een werkgroep in te stellen

A die tot taak heeft

1. definiëring van ritueel misbruik;
2. het in kaart brengen van de problematiek door een inventarisatie van de bij de hulpverleningsinstellingen en anderszins bekende gevallen;
3. te onderzoeken welke problemen zich kunnen voordoen bij het doen van aangifte van ritueel misbruik bij politie en openbaar ministerie;

4. zonodig voorstellen te formuleren voor nader onderzoek en/of een meldingsprocedure ;

B die als volgt is samengesteld:

- Mr. J.A. Hulsenbek - advocaat-generaal bij het gerechtshof te Arnhem - voorzitter;
- Prof.dr. H. Baartman - hoogleraar Vrije universiteit Amsterdam - faculteit der psychologie en pedagogiek;
- Mw. mr. M. Verweel (vanaf februari 1994 vervangen door mw. drs. P.I. Polman) - Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur - Directie Geestelijke Gezondheidszorg Verslavingsaangelegenheden en Consumentenbeleid;
- Dr. P.J. van Koppen - Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving;
- Drs. D. Brons - Directie Jeugdbescherming en Reclassering;
- Drs. R.W. Roodzant - Directie Politie;
- Mr. A.T.J. de Boer - Directie Staats- en Strafrecht - secretaris.

Als adviseurs worden aan de werkgroep toegevoegd:

Drs. R.M.A.Th. Aalders - Hoofdinspecteur jeugdhulpverlening;
Mw. M.D. Lamping-Goos (zenuwarts) - Geneeskundig hoofdinspecteur voor de geestelijke volksgezondheid;

A dat de werkgroep deskundigen en andere betrokken personen en instanties kan horen;

B de werkgroep binnen 6 maanden na haar instelling in ieder geval een interimadvies en zo mogelijk een eindadvies uitbrengt.

's-Gravenhage, 12 augustus 1993
De Staatssecretaris van Justitie

BIJLAGE 3.

Literatuur

- American Psychiatric Association (1987) Diagnostic and Statistical Manual of mental Disorders; Washington DC: American Psychiatric Association (3d revised ed.).
- Boyd, A. (1991) Blasphemous rumours. Is satanic ritual abuse fact or fiction? An investigation. London: HaperCollins.
- Brunvand, J.H. (1983) The vanishing hitchhiker: American urban legends and their meaning. Picador.
- Brunvand, J.H. (1984) The choking doberman and other 'new' urban legends. New York: Norton.
- Brunvand, J.H. (1986) The Mexican pet: More 'new' urban legends and some old favorites. London: Penguin.
- Burger, P. (1992) De wraak van de kangoeroe: Sagen uit het moderne leven. Amsterdam: Prometheus.
- Burger, P. (1994) Satanisten als zondebok voor porno en incest. (3 maart) De Volkskrant 9.
- Commissie seksueel misbruik van jeugdigen (1994), Handelen bij vermoeden van seksueel misbruik van kinderen en jeugdigen, p. 80.
- Creighton, S.J. (1992) Child abuse trends in England and Wales, 1988-1990 and an overview from 1973-1990. London: NSPCC.
- Creighton, S.J. (1993) Organized abuse: NSPCC experience. Child Abuse Review, 2, 232-242.
- Doek, J.E. (1992) Kindermishandeling, beroepsgeheim, privacy en inzage van vertrouwelijke gegevens in: Kindermishandeling resultaten van multidisciplinair onderzoek p. 279 e.v., Data Medica.
- Finkelhor, D. L.M. Williams & N. Burns (1989) Nursery crimes: Sexual abuse in day care. Newbury Park, CA: Sage.
- Frenken, J. (1994) Ritueel seksueel misbruik van kinderen: Verslag van een symposium tijdens de Annual Meeting van de International Academy of

- Sex Research in Pasicific Grove (Californië, Verenigde Staten) van 27 juni tot 1 juli 1993. Maandblad Geestelijke Volksgezondheid (in druk).
- Ganaway, G.K. (1991) Alternative hypotheses regarding satanic ritual abuse memories. Paper presented at the Ninety-ninth Annual Convention of the American Psychological Association, San Francisco, August, 19.
- Gudjonsson, G.H. & N. Clark (1986) Suggestibility in police interrogation: A social psychological model. Social Behaviour, 1, 83-104.
- Hart, O. van der, S. Boon & O. Heijtmajer Jansen (1994) Ritual abuse in The Netherlands: A clinician's perspective. In George Frazer (ed.) Ritual abuse therapist's issues. APA Clinical Series.
- Jansen Heijtmajer, O, MGv, 48e jaargang nummer 6 - juni 1993, pag. 676 e.v..
- Jones, D.P.H. (1991) Ritualism and child sexual abuse. Child Abuse and Neglect, 15, 163-170.
- Kanovitz, J. (1992) Hypnotic memories and civil sexual abuse trials. Vanderbilt Law Review, 45, 1185-1262.
- Kelly, S.J. (1988) Ritualistic abuse of children: Dynamics and impact. Cultic Studies Journal, 5, 228-236.
- La Fontaine, J.S. (1993) Defining organized sexual abuse. Child Abuse Review, 2, 232-231.
- Lanning, K.V. (1992) Investigator's guide to allegations of 'ritual' child abuse. Quantico, VA: National Center for the Analysis of Violent Crime, Behavioral Science Unit.
- Leenen, H.J.J. (1988) Handboek gezondheidsrecht.
- Lerner, M.J. (1980) The belief in a just world: a fundamental delusion, new York: Plenum.
- Lloyd, D.W. (1992) Ritual child abuse: definitions and assumption. Child Sexual Abuse, 1, 1-14.
- Loftus, E.F. (1993) The reality of repressed memories. American Psychologist, 48, 518-537.
- Mulhern, S. (1991) Satanism and psychotherapy: A rumor in search of an inquisition. In J.T. Richardson, J. Best & D.G. Bromley (eds.) The satanism scare. New York: Aldine de Gruyter.

- Putnam, W.H. (1979) Hypnosis and distortions in eyewitness memory. International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis, 27, 437-448.
- Sakheim, D.K. & S.E. Devine (1992) Out of darkness: exploring satanism and ritual abuse. Lexington Books, New York.
- Verburg, J.J. (1985) Het beroepsgeheim, p. 18 e.v.
- Zelig, M. & W.B. Beidleman (1981) The investigative use of hypnosis: A word of caution. International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis, 29, 401-412.